

There are no translations available.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Οι «Κουντουνάδες» της Πρωτοχρονιάς: Συναυλία με κυπριά και με κουδούνιαΤης Αλεξάνδρας Παραφεντίδου

επιμέλειαΣωτηρίου Δ. Μασταγκά

(Το κείμενο είναι αρχικά δημοσιευμένο στο περιοδικό ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΖΩΗ της Θεσσαλονίκης, τεύχος 80, μήνας Ιανουάριος 1973. Συντάκτης τουείναι η αξιόλογος λογοτέχνης και λαογράφος Αλεξάνδρα Παραφεντίδου (1913-1977).

Το Λιτόχωρο, χωριό παλιό που συνδέεται και με τους εθνικούς μαζαγώνες, χωριό που ανασαίνει στα ριζά του Ολύμπου, είναι πλούσιο σεγραφικότητες αλλά και σε φανερώματα του λαϊκού μας πολιτισμού, που μερικά απ' αυτά ίσως σπάνια θα συναντήσῃ κανείς σε άλλα χωριά του μακεδονικού και ευρύτερα του ελλαδικού χώρου. Χυμοί απ' τις βαθειές φυλετικές μας ριζες νοιώθεις να κυκλοφορούνστην ψυχή σου, σαν ακούς τους γέρους του χωριού,

στερνούς βαρδιάτορεςμιας ζωής που χάνεται και ζη μόνο στη θύμησή τους, να ανιστορούν παλιούςτοπικούς μύθους, να μιλούν για δοξασίες και παραδόσεις που έχουναπολησμονηθή, για έθιμα που έπαυσαν να τελούνται ή έχουν απλοποιηθή,όπως το έθιμο των «Κουντουνάδων», Κάλαντων της Πρωτοχρονιάς. Έθιμοπου συνεχίζεται, αλλά έχασε τον παλιό του χαρακτήρα. Αξίζει να κάνουμε ένα νοερό αναδρομικό ταξίδι, για να χαρούμε τακάλαντα των Κουντουνάδων στο Λιτόχωρο. Τότε που μαζί με το θρησκευτικόστοιχείο συνταιριάζονταν και το ηρωϊκό. Τους πρόσμεναν όλοι, μικροί –μεγάλοι, χαρές, πριν κρούξη ο ήλιος της πρώτης μέρας του χρόνου, για ναπλημμυρίση η ψυχή τους ευφρόσυνη διάθεση από την παναρμόνια συνήχησητων κουδουνιών και τα γνωστά κάλαντα όπως αυτό εδώ, με τη στερεότυπη υψηχή στο τέλος «Και τώρα... και του χρόνου....»:Άγιος Βασίλης έρχεται, Γενάρης ξημερώνει.Βασίλη μ' πούθ' έρχεσαι και πούθε κατεβαίνεις;

- Από τη μάνα μ' έρχομαι και στο σχολείο παίνω.Παιδιά μ' μαθήτε γράμματα, μάθ' τε την άλφα βήτα.Η άλφα βήτα ήταν κλαδί κι' απόλυκε κλωνάρι. Κλωνάρι χρυσοκλώναρο, χρυσό μπαλσαμωμένο.Και τώρα... και του χρόνου...Οι νοικοκυρές έπρεπε με τον πρώτο χτύπο των κουδουνιών - πολλέςτηρούν ακόμη το έθιμο – ν' αρχίσουν το ζύμωμα της πρωτοχρονιάτικηςπίττας, γιατί τόχουν σε καλό να τις βρη ο καινούργιος χρόνος με

ζυμάρι «μπερικέτι». Σκόπιμο είναι να αναφερθή ότι στο Λιτόχωρο ανήμερα την Πρωτοχρονιά κόβουν την πίττα, στην οποία παλαιότερα έβαζαν χρυσό φλουρί, ενώ τώρα αρκεί και η δραχμούλα. Με τον πρώτο χτύπο των κουδουνιών, έπρεπε επίσης το μικρότερο κορίτσι του σπιτιού να πάγι στη βρύση για να φέρη νερό και να ραντίση το σπίτι, όπως με τον αγιασμό μπαίνοντας στο σπίτι να κάνη την ακόλουθη ευχή: «Όπως τρέχει το νερό, να τρέχη η τύχη μου». Σαν δεν υπήρχε νέο κορίτσι λεύτερο στο σπίτι, τότε μπορούσε να πάγι στη βρύση η νοικοκυρά, η οποία επιστρέφοντας έλεγε την ίδια ευχή, ραντίζοντας το σπίτι, αλλά λίγο διαφοροποιημένη: «Όπως τρέχει το νερό, να τρέχη σπίτι μας το μπερικέτι». Ασφαλώς όλα αυτά τα έθιμα αναβλύσανε από την εναγώνια ενατένισητου μέλλοντος από τον άνθρωπο, που τον βοηθούν να τονώσῃ την πίστη του, να αναζητηρώσῃ τις ελπίδες του και να στερεώσῃ την αυτοπεποίθησή του που αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες επιτυχίας. Ας έρθουμε όμως τώρα στην αμφίεση και στον εξοπλισμό των «Κουντουνάδων». Ως το 1948 περίπου, με είπαν ότι διατηρούνταν αυτούσιοτο έθιμο. Οι «Κουντουνάδες» μεταμφιέζονταν σε αρματολούς και κλέφτες. Έβαζαν και ψεύτικη γενειάδα. Στολίζονταν με ασημένια φλουριά, αρματώνονταν με γιαταγάνια και πιστόλια και φυσικά με κουδούνια, που εξακολουθούν να αποτελούν και σήμερα το κύριο χαρακτηριστικό του εθίμου. Και πού βρίσκουν τόσα κουδούνια, δικαιολογημένα θ' αναρωτηθήτε. Στο σημείο αυτό πρέπει ν' αναφερθή ότι φορείς του εθίμου είναι οικτηνοτρόφοι. Ξαρμάτωναν και ξαρματώνουν, ως τώρα, τα κοπάδια από τακουδούνια τους. Γνωστό είναι ότι υπάρχουν πολλοί τύποι κουδουνιών. Άλλα

είναι σιδερένια, άλλα είναι μπρούντζινα, άλλα μικρά, άλλα μεγάλα. Έχουμε μιακλιμάκωση μεγεθών. Είναι και τα διπλοκούδουνα, τα λεγόμενα «κυπριά». Τοκάθε κουδούνι, ανάλογα με τον τύπο στον οποίο ανήκει, παράγει διαφορετικό ήχο. Οι «Κουντουνάδες» αρχίζοντας από το στήθος ψηλά, αραδίαζουν πολλέςειρές κουδουνιών που αντιπροσωπεύουν όλους τους τύπους. Και για να επιτύχουν την αρμονική συνήχησή τους, κάνουν πρόβες, μελετούν τις κινήσεις τους. Τα πηδήματά τους δεν πρέπει να γίνωνται στην τύχη, αλλά μεκαθωρισμένο ρυθμό. Θέαμα αλλά και ακρόαμα μοναδικό παρουσίαζαν τα παλιά χρόνια οι πρωτοχρονιάτικοι «Κουντουνάδες» του Λιτοχώρου. Τώρα απόμεινε μόνο το ακρόαμα. Γεγονός πάντως είναι ότι πολλά έθιμα του λαού μας, με μεγαλύτερη ή μεν μεγαλύτερη ημέρα, που κυριαρχούν στη Μακεδονία, χρησιμοποιούν σαν βασικό τους στοιχείο τα κουδούνια των γιδοπροβάτων. Ποια ερμηνεία να δώση κανείς; Χωρίς να απορρίπτεται ο συμβολικός χαρακτήρας των κουδουνιών που θεωρούνται αποτρόπαια μέσα – αποτρέπουν το κακό – πολλοί μελετηταί τα συνδέουν και με κάποιο ιστορικό γεγονός. Συγκεκριμένα η παράδοσις αφέρει ότι ο Μέγας Αλέξανδρος χρησιμοποίησε, σαν τέχνασμα, κουδούνια σε μία μάχη της ιστορικής του εκστρατείας. Είχε ν' αντιμετωπίση αντίπαλο που πολεμούσε πάνω σε ελέφαντες. Ο δαιμονιώδης συνεχής ήχος των κουδουνιών «έσκιαξε» τους ελέφαντες, που άρχισαν να υποχωρούν άτακτα και να ρίχνουν τους αναβάτες τους. Ήτσι κερδήθηκε η μάχη. Σε ανάμνηση αυτής της νίκης του Μεγάλου Αλεξανδρου, λένε, επεκράτησε η χρησιμοποίησης κουδουνιών σε πλήθος από εθιμικές εκδηλώσεις, ιδιαίτερα εδώ στη Μακεδονία, την πατρίδα του. Όπως κι' αν έχη τα περισσότερα από τα λαϊκά μας έθιμα που δένονται με την πίστη μας και μάς διασκεδάζουν, συγχρόνως είναι φωνές που μαζέρχονται από τα σπλάχνα των ελληνικών αιώνων και μας συνδέουν με το μακρύν σε θνητό μας παρελθόν.